

Jedan

PARIZ

Za njega je sve počelo jednim perom. Svetloplavim papagajskim perom koje je ispalo iz šešira Ele Linč kada je jednog popodneva izašla na jahanje kroz Bulonjsku šumu. Plavokosa Irkinja svetle puti, Ela je bila dobra jahačica, od one vrsta prirodnih jahača koji jašu zadnjicom, a ne nogama. Jahala je u opkoraku na nervoznoj maloj sivoj čistokrvnoj kobili. U kenteru⁴, nekoliko koračaja za Elom i njenim pratiocem, Francisko Solano Lopez bio je takođe dobar jahač – premda druga vrsta jahača. On je jahao snagom, snagom svojih ruku, snagom svojih butina. On je voleo da jaše velike konje, konje koji su merili preko šesnaest, sedamnaest podlanica⁵; kod kuće, često je jahao veliku mrzovoljnu braon mulu stabilna koraka. Povlačeći uzde i silazeći s konja, uz zveket svojih teških srebrnih mamuza, Franko – ime pod kojim je Franko Solano Lopez bio poznat – je podigao pero sa zemlje; prošlo mu je kroz glavu da bi Inocencija, njegova debela sestra, znala kojoj vrsti papagaja pero pripada, jer je držala na stotine papagaja u svojoj volijeri u Asunsionu, ali je njegovu pažnju privukla Ela, a ne pero.

Godina je bila 1854. i četrdeset milja jahačkih staza i kolskih puteva bilo je prepuno elegantnih *calèche*⁶, *daumont*⁷, *faeton*⁸; svakog popod-

neva, ako je vreme dozvoljavalo, mogla se videti carica Evgenija kako se provodi sa svojim fligladutantnom. Takođe, svakog popodneva, u Parizu obuzetom ludovanjem za modom, carica Evgenija se mogla videti u različitoj haljini, haljini drugačije boje: *krimski* zelenoj, *sevastopoljski* plavoj, *bizmarški* braon. Bulonjska šuma je nedavno doživela preobražaj od zapuštene šume u elegantni engleski park.

Dvadesetšestogodišnji Franko, koga je otac otposlao u Evropu kao ambasadora po zadatku, bio je odeven u feldmaršalsku uniformu skrojenu po uzoru na Napoleonovu, samo što mu je žaket bio zelene boje – *paragvajski* zelene. Franko je bio nizak, nabijen – još uvek nije bio počeo da se goji niti su kutnjaci bili počeli da ga muče – i guste obrve su mu se spajale nasred čela kao crna pruga, ali nije bio neprivlačan. Bio je samopouzdan, naivan, ambiciozan, energičan i razmažen – nikada mu ništa nije bilo uskraćeno, osim jednom jedne stvari – i uživao je u ogromnom bogatstvu. Franko je stavio pero u džep i uzjahao. Lako je sustigao Elu i sledio je do kuće.

Eliza Alisija Linč je sa deset godina napustila Irsku; sa petnaest, Eliza Alis Linč udala se za francuskog oficira; sa devetnaest, razvedena i u vezi sa zgodnim ali siromašnim ruskim grofom, Ela Linč je imala potrebu da ponovo pronađe sebe.

14. MART 1854.

Divno poslepodne! Sa Dimitrijem sam opet na kobilici izjahala u Šumu. *[Pisala je Ela te večeri u svom dnevniku.]* Svakim danom ona mi se sve više dopada – gubica joj je nežna kao svila i dovoljan je samo lak pokret uzdama. Od njenog kentera čini mi kao da sedim u stolici za ljuljanje! Ali, kako sebi mogu uopšte da priuštim kupovinu konja? Džonu Vortu već dugujem čitavo bogatstvo! O, kako se gnušam stalne brige zbog para! I para i posluge! Kada sam se vratila kući i dok sam se presvlačila, još jednom sam morala da slušam

Mari kako se žali na Pjera i optužuje ga da pije moje vino i još za svakojako potkradanje – sluge su bolesno zavisne od intriga i uzajamne ljubomore! Zbog Marinog čavrljanja gotovo sam okasnila – danas je bilo otvaranje Salona! Međutim, kako se ispostavilo, imala sam sreće. Sâm predsednik žirija, grof od Mornija, bio je prvi koga sam srela i on me je uhvatio za ruku i ispričao mi kako je dan ranije njegov polubrat, car, prošao kroz sve galerije ne zaustavivši se nijednom, ne pogledavši nijednu sliku, sve dok nije stigao do poslednje galerije – galerije najmanjeg značaja, galerije ispunjene krajnje osrednjim platnima – i tada je car, iz dužnosti, pretpostavlja grof, stao ispred jedne užasne uljane slike Alpa – čiji su vrhovi izgledali sasvim kao naslagane vekne hleba! – i pošto je odmeravao platno dobrih pet minuta, car se okrenuo sirotom grofu i rekao: „Slikar je trebalo da pokaže visinske razlike.” Nisam mogla da se uzdržim i smejala sam se dok mi suze nisu potekle niz obraze! Kada sam konačno napustila izložbu da bih otišla na večeru, padala je kiša, a ja sam, naravno, u žurbi zaboravila da ponesem kišobran, ali me je pratila sreća jer je na vratima stajao jedan gospodin koji je pušio cigaru užasnog mirisa i koji mi je ponudio svoj.

Franko je iz Paragvaja poneo sa sobom sanduk pomorandži i duvan. Na brodu, pomorandže su počele da trule, mornari su ih iscedili i popili sok; duvan je putovao bolje. Taj duvan (paragvajski listovi ostajali da zru na stabljikama i zbog toga su imali veći sadržaj nikotina) je pobedio kubanski eksponat i dobio nagradu za prvu klasu na Pariskoj izložbi; tekst je glasio: *Veoma dobra kolekcija listova, posebno podesnih za cigare*. Pored duvana, Franko je poneo i desetak ponča za poklanjanje; ponča su bila napravljena od biljne svile koja se zove *samahu*, čija je mekoća veoma cenjena. Onom prilikom kada je pratio Elu do kuće, poslao je jedan pončo sa posetnicom njenoj kući u Ulici di Bak.

Pjer, Elin batler, stavio je posetnicu Franciska Solane Lopeza na srebrni poslužavnik, povrh svih ostalih posetnica, na stolu u predvorju kuće u Ulici di Bak; zatim je paket sa pončom predao Mari, sobarici. Pončo je bio loše upakovan u braon papir i, radoznala, Mari je raspakovala paket. Paket je imao i čudan miris. Na čaj. Boje crvenice, iako mekan i bez sumnje topao, pončo nije imao nikakve sličnosti sa odećom kakvu je Ela obično nosila – njenim krznenim stolama, njenim baršunskim ogrtačima i kašmirskim šalovima s turskom mustrom. Dok je držala pončo u rukama, Mari se malo stresla i, bacivši pogled kroz prozor, primetila je da je počela da pada lagana sitna kiša. *Bog zna da joj neće uopšte nedostajati, a ionako mi duguje jednu mesečnu platu*, govorila je Mari u sebi dok je, ne razmišljajući dalje, kretala prema vratima za svojim poslovima prebacivši pončo preko glave.

Gde god da je išao – kući sestara Erazu, koje su kao i on bile bogate Južnoamerikanke, kući grofice Valevske, Italijanke čiji je muž bio Poljak, vojvotkinji od Persinjija udatoj za ministra unutrašnjih dela kod Napoleona III, vojvotkinji od Malkofa, markizi Šaselu-Loba, Kreolki čija je koža bila još tamnija od njegove, ili maršalici Kanrober koja je imala ogromnu gušu na vratu – Franko je sa sobom vodio i pratnju koju su činili sluge i njegov lični paragvajski orkestar. Usred prijema, sa ustima punim šampanjca i lepljivih minjona, Franko bi orkestru neizbežno pokazao da svira, i okupljenim gostima je, takođe neizbežno, bio potreban trenutak da shvate da je melodija koju je zlosretni paragvajski orkestar svirao na svojim drvenim paragvajskim harfama⁹ bila „Marseljeza”.

Ne samo da je Franko iznenađivao francusko društvo, već ga je i impresionirao svojim intelektom. Pročitao je Žan Žak Rusoov *Društveni ugovor* i bio pripravan da raspravlja o razlici između „pravednog” i „stvarnog” zakona; dizao se u vazduh u ogromnom balonu gospodina Nadara koji je nosio kompletnu fotografsku laboratoriju, i znao je da raspravlja o fotografiji; još bolje, bio je umešan i elegantan

plesač. *Un, deux, trois*, tancovao je valcer sa sestrama Erazu u balskoj dvorani, *un, deux, trois*, zanosio je groficu Valevsku u mazurki, zatim je kružio sa markizom Šaselu-Loba po sobi u energičnoj polki.

Messy, messy bang, messy bang – ponavljao je jedan od muzičara iz Frankovog orkestra, Husto Hoze, jedine reči koje je naučio. Mrzeo je Francusku. Uvek je hladno, hrana je nejestiva, a narod bled i neprijateljski. Još gore, nisu imali *yerba maté*¹⁰. Kod kuće, pio je petnaest do dvadeset gurda¹¹ na dan, srebrna slamčica nikada nije bila daleko od njegovih usta. Ono jednom kada je probao francusko piće, tamno-crvenu tečnost boje krvi, pripala mu je muka i sledećeg dana se osećao još gore – gore nego kada ga je, kao dečaka, komšijski stari *burro*¹², slep na jedno oko, udario kopitom u glavu. Druga stvar koja je mučila Husto Hozea bile su žene. Išao je sa jednom malom plavušom – nikada ranije nije bio sa ženom čija je kosa bila žuta kao paraket¹³ – nije mogao da izgovori njeno ime iako ga je ona terala da ga ponavlja – *Iejon*. Odvela ga je uza stepenište, visoko na poslednji sprat neke zgrade; u sobi je imala jednu stolicu, jedan krevet i jedan lavor, i prvo što je uradila bilo je da ga natera da opere svoj ud u lavoru, zatim je legla na krevet kompletno obučena, raširenih nogu, i tokom celog čina nije se pomakla niti je progovorila. Posle toga, tražila mu je deset franaka – dva puta više od dogovorene sume, jer on je bio podigao prste na samo jednoj ruci. Kada je pokušao da ode, ona je stala na vrata i vikala i Husto Hoze joj je uzvratilo vikom: *Putu, putu*, ali joj je, na kraju, dao i njenih pet franaka pride.

Na večeri u kući princeze Matilde Bonaparte u Ulici de Kursel, Ela je pila previše šampanjca i jela previše ostriga. Soba je bila puna Rusa, Poljaka, Italijana i buke od zveckanja srebrnih noževa i viljušaka koji su udarali o porcelanske tanjire, kvrcanja čaša koje su se dopunjivale, i glasova gostiju koji su svi preglasno govorili u glas na različitim

jezicima. U sobi sa somotskim zavesama, teškim kristalnim lusterima i buketima krinova opojnog mirisa nije bilo vazduha i bilo je vrućina. Pored Ele, Žil de Gonkur je ponavljao poslednji pariski trač i Ela je samo napola slušala imena kojima su se dobacivali oko nje – grofica Kastiljone, grof Kavur, gospodin Viole le Dik, vojvotkinja od Albe, gospodin Balzak, gospodin Merime. S njene druge strane, Adolf de Kustine joj je ponavljao šta je car rekao grofu od Mornija kada je video uljanu sliku Alpa. Ali je Adolf de Kustine bio prijatan i šarmantan i Ela nije mogla a da ne pomisli kako je šteta što su mu draži bili mladi dečaci. Tokom većeg dela obeda, Ela je bacala pogled na vrata trpezarije. Dimitri se ranije zakleo da će doći i pridružiti joj se na večeri, ali se to nije dogodilo. Kada je bila spremna da ide kući, Ela je već imala glavobolju i bolove u stomaku.

„*Ma chère*, vi se ne osećate dobro?“, upitala ju je princeza Matilda dok je ljubila Elu poželevši joj laku noć.

Sa svojim neograničenim bankovnim računom, Franko je kupovao sve što bi mu se dopalo – burmutice, satove od pozlaćene bronzе i srebrne svećnjake, finu odeću i svilene papuče, punokrvne konje, kočije i, još važnije, kupovao je oružje i municiju (još je u Engleskoj bio sklopio dugoročni ugovor o izgradnji arsenala u Asunsionu sa „Braćom Blajt“, najvećim trgovcima oružjem u Londonu). Takođe, Franko je podmićivao državne službenike, vlasnike radnji, razvodnike u pozorištima. Kada je prošla sedmica, a Ela se još uvek nije bila javila Franku, on je opet otišao njenoj kući u Ulici di Bak. Ovoga puta je dao Pjeru, batleru, deset franaka da bi bio siguran da će Ela primiti posetnicu.

19. MART 1854.

Sinoć mi je Dimitri saopštio da će kroz nekoliko dana krenuti na Krimski front da bi se pridružio princu Menčikovu koji mu je, kako tvrdi, rođak (kad bih verovala Dimitriju, bio bi u srodstvu sa kompletnim ruskim plemstvom, uključujući cara i caricu!) [*pisala*

je Ela]. Ja ipak ne mogu da verujem. Zašto? O, zašto?, pitala sam ga. Pokušala sam da razložno razgovaram s njim, ali se to pokazalo beskorisnim. Čak sam pala na kolena, moleći ga i preklinjući da ostane. Sve uzalud. Ništa što sam činila ili govorila nije ga moglo odvratiti. Dimitri je bio odlučan. Oseća da je borba za svoju zemlju pitanje časti, kaže. Istina je, mislim, da je Dimitriju dosadno u Parizu. I ja sam mu dosadna. Dobro ga poznajem. Dimitri je ona vrsta ljudi kojima su neprestano potrebni izazovi i uzbuđenja. Ako je verovati poslednjim izveštajima o borbama, verovatno će ih ubrzo naći na Krimu. Koliko ono reče princeza Matilda da ima mrtvih do sada? Hiljadu i pet stotina? Petnaest hiljada? Ona treba da zna, ona je stalno u kontaktu sa svojim rođakom, carem. Ali meni brojevi ništa ne znače. Kada je Dimitri pokušao da me uzme u zagrljaj, čak pokušao i da me poljubi, nisam mu dopustila. U svom očaju, izgrebala sam mu lice! Pustila sam mu malo krvi, što je Dimitrija navelo da prebledi i da me odgurne. Onda – oh, ne mogu da podnesem prisećanje na Dimitrijeve užasne reči! – nazvao me je običnom kurvom, i ne progovorivši nijednu reč niti me pogledavši, napustio je sobu. Potrčala sam za njim, rekla kako mi je žao, rekla kako sam poludela od bola i nisam mislila da ga povredim, ali je bilo prekasno. Čula sam kako se zatvaraju ulazna vrata. Oh, šta to učinih? Prokleti bili Dimitrijevo hladno srce i njegova vrela krv. Volim ga.

Žena je stajala na uglu Ulice di Bak i Bulevara Raspel – nije imala jednu polovinu lica. Mari je prešla na drugu stranu ulice da bi je izbegla, ali je žena ipak primetila nju. „*Vieille conne!*”¹⁴, vrisnula je. Mari je prstima napravila znak da odagna uroke. Dalje niz ulicu, zaustavila se kod tezge s voćem. Znala je trgovca voćem, velikog, dobrodušnog čoveka.

„Dakle”, šalio se on s Mari, „šta će gospođica kupiti od mene danas? Možda malo jagoda?” Trgovac voćem je podigao korpicu punu mirišljavih *fraise des bois*¹⁵ kojima još nije bila sezona u Parizu.

Mari je odmahнула glavom, ali se nagnula da pomiriše jagode. „Odakle su? Iz Amerike?”

„Pošto su?”, takođe je pitala.

„Preskupe”, rekla je pre nego što je trgovac voćem imao vremena da odgovori.

Smejao se i ponudio korpicu drugoj mušteriji. Dok je bio okrenut leđima mereći *fraises des bois*, Mari je gurnula jednu pomorandžu u pončo i brzo se udaljila.

Mari se dopadao trgovac voćem. Delovao je kao solidan i velikodušan čovek; on ne bi bio ona vrsta muža koji bi je preslišavao za svaki potrošeni su ili za svaki minut u danu. I mogla je da zamisli sebe u krevetu utonulu u njegove velike ruke i kako bi mirisao na šljive ili breskve ili kruške – zavisno od doba godine. Mari se osmehnula za svoj račun; u mesecima koji predstoje odlučila je da krene u pohod na tog čoveka.

Okrenuvši se, trgovac voćem je odmah spazio da jedna pomorandža nedostaje sa uredne gomile i, naravno, znao je. I on se nasmešio i čvrsto rešio da će mu Mari platiti za voće sledeći put kada je bude video. Platiti mu poljupcem, platiti mu možda i još nečim više.

Kada je Franko ponovo video Elu, ona je nosila plavu svilenu haljinu koja joj se slagala s očima. Haljina je bila duboko sečena i otkrivala gotovo prozirnu belinu njene kože. Ona je bila oslonjena na ruku nekog mladog čoveka i stajala sa grupom ljudi koji su se smejali i pričali. Svaki put kad bi prestala da govori, Ela je prevlačila svojim malim šiljatim jezikom preko usana da ih ovlaži. Prilika je bila prijem u Tiljerijama i Franko je, zauzet posmatranjem Ele, gotovo propustio svoju toliko očekivanu i jedinu šansu da upozna Napoleona III.

Iako je gotovo bilo proleće, padao je sneg u vreme kada je Franko napustio Tiljerije i pešice krenuo nazad u svoje prebivalište; gradske ulice su bile prekrivene sjajnim belim filmom. Franko nije poznao sneg i nije imao pojma da mu nije vreme. Zabacujući glavu unazad i prema nebu, Franko je izbacio jezik i pustio da snežne pahuljice padaju i tope se na njemu.

22. MART 1854.

Umišljam li ja to ili me taj čovek prati? Vidim ga svuda – u Luvru, u Bulonjskoj šumi, pre neki dan u Tiljerijama. Kad govori francuski, niko ga ne razume. Još je gore kad govori engleski. Nosi veoma čudnu stranu odeću – a kako samo hoda u svojim kitnjastim čizmama sa visokim petama, kao da nije vičan nošenju cipela. Ima i nešto čudno u njemu samom, on ne mari šta ljudi misle o njemu, kao da ne primećuje da ga ismevaju. Verovatno ga nije briga. Princeza Matilda kaže da je Amerikanac, a Amerike su, kaže ona, pune zlata. Treba samo malo zakopati po zemlji. Zlato i srebro. Kad bih mogla da se dokopam makar samo delića! Morala sam da odbijem Mari treći put i da joj kažem da ću joj sigurno platiti sledeće nedelje. (Kako?) Jutros, dok mi je četkala kosu, činila je to tako snažnim pokretima da je, kunem se, imala želju da mi je iščupa. I još mnogo, mnogo gore – stotinu, hiljadu puta gore – Dimitri odlazi sutra. Već lijem suze za njim. Moj zgodni, nepouzdan Dimitri! Molim te, molim te, Dimitri, učiniću sve, ostani...

„Ela, ljubavi moja, otvori vrata.”

Na dan kada je otišao na Krimski front, Dimitri je uporno kucao na vrata Eline spavaće sobe.

„Ela, draga, ja sada odlazim. Došao sam da se oprostimo”, nastavio je, kucajući glasnije, jače. „Molim te, Ela, jedan mali poljubac za zbogom. Mali poljubac za sreću”, dodao je.

Previše ponosna da moli i previše sujetna da bi dopustila da je on vidi sa naduvenim i crvenim očima, Ela je ležala na krevetu sa jastukom preko glave i jedva da je čula Dimitrijevo preklinjanje.

Na kraju, Dimitri je otišao; bezizražajnog lica, batler Pjer mu je otvorio ulazna vrata.

Neutešno plačući, Ela je ostala zaključana u svojoj spavaćoj sobi tri dana. Kad je sobarica Mari pokucala, ona joj je doviknula da se gubi. Kad je Mari ostavljala poslužavnike ispred vrata, Ela je bacala hranu na pod. Kad se Ela konačno pojavila iz sobe, bila je izgubila dva kilograma i odlučila je da nikada više ne dozvoli sebi da izgubi hrabrost, niti muškarca.

Ali, u svom srcu, Ela je bila kockar. Kao dete u Irskoj obožavala je da igra igre. Njena omiljena zvala se „Izgubljeni u divljini”, društvena igra sa tablom na kojoj su bile mape egzotičnih zemalja sa ucrtanim numerisanim putevima. Svaki igrač je imao da pomera svog piona u skladu sa brojem dobijenim na bačenoj kockici, a svaki broj je predstavljao određeno mesto. Ela se još uvek sećala kako su živopisno i zastrašujuće na mapi bila opisana mesta u Južnoj Americi:

Mesto 10 – Pogledajte velikog stvora koji pliva u reci! To je vodena zmija, dugačka najmanje 40 stopa.

Mesto 17 – Kakav se to krik čuje? Toliko je sličan ljudskom. O! Tamo je oposum sa krabom koju je izvukao iz vode i koja mu je u samoodbrani priklještila rep.

Mesto 22 – Slušajte samo jezive zvuke koji se razležu šumom! To je samrtni ropac jaguara kog ogromna boa konstruktor upravo gnječi kao muvu.

Mesto 66 je bilo još opasnije:

Vidim trag KAJMANA u blatu. Aha! Eno ga tamo. Baca se u vodu držeći u svojim čeljustima nesrećnog crnca kojeg je iznenadio. Sada krike njegove žrtve koja se otima guše talasi.

U Parizu su igre bile u modi; na prijemima, Ela je često imala da nosi masku. Sada joj je omiljena igra bila ona u kojoj svaki igrač dobije parče papira sa ispisanom polovinom izreke: *L'amour est l'histoire de la vie de femmes*, i cilj igre je bio pronaći osobu koja je posedovala papir sa drugom polovinom izreke: *C'est un épisode dans celle des hommes*¹⁶.

Tako je konačno upoznala Franka.

Na putu ka Elinoj kući, Franko je nosio veliki buket ruža kada je u Ulici di Bak ugledao mladu ženu u ponču napravljenom od *samahu* svile koji je on bio poslao Eli.

„Ali, gospođice”, Franko je ispružio ruku da je zaustavi – držeći u njoj i dalje buket ruža – a mlada žena je pružila ruku i uzela buket. Franko je počeo da protestuje – da govori mladoj ženi da pončo i ruže nisu bili za nju – ali se predomislio i počeo da se smeje – shvatio je da Ela vredi mnogo više.

Mlada žena se okrenula i pobegla.

*C'est un fou!*¹⁷

Kad je Ela sledeći put otišla u Bulonjsku šumu, sive kobile koju je jahala nije bilo. Besna, korbačem je zamahnula prema konjušaru.

„Znate savršeno dobro da je uvek jašem”, vikala je na njega. „Zakupila sam je za celu sezonu i samo zato što nisam bila raspoložena par dana, vi ste to iskoristili.”

„Žao mi je, madam, ali madam nam nije platila i...”, pokušavao je konjušar da objasni.

„Naravno da ću vam platiti!”, Elin glas je bio piskav. „Ali u međuvremenu ne želim da je iko drugi jaše – razumete li? Ona je mlada kobila fine naravi i loš jahač može da joj nanese mnogo štete.” Eli je malo nedostajalo da zaplače. „Šta ste rekli, ko ju je uzeo?”

Konjušar je slegnuo ramenima. „Neki stranac.”

„Stranac! Ti, budalo! Sigurno ćeš mi reći neki Amerikanac koji je navikao da jaše po pustinji i juri za stokom i nema pojma kako se jaše čistokrvni konj. O, kako glupo, kako nepravedno, kako, kako...”

Ela je zaplakala.

Sivu kobilicu je iznajmio Franko. Podmitio je konjušara. Dokasao je do štala, englezirajući lagano, labavih dizgina i opušten; nije nosio svoje teške srebrne mamuze. Kobila je izgledala smireno; nije se znojila, nije ni nervozno mlatila glavom gore-dole. „Kakav divan konj”, rekao je Franko sjahavši. „Mislim da ću je kupiti.”

„Moj konj...”, pokušala je da progovori Ela.

„Ah, vaš konj.” Smešeći se, Franko se okrenuo konjušaru. „Idite i pitajte gazdu za koliko bi prodao konja.”

Vlasnik štala je odmah izašao i rekao cenu koja je bila znatno iznad vrednosti kobile, a Franko je bez reči izbrojao novac i predao mu ga. Zatim je uzeo dizgine iz ruku konjušara i predao ih je Eli.

Goli Franko je izgledao bolje nego obučeni. Njegove velike, bačvaste, maljave grudi i kratke ruke i noge bile su snažne i moćne; koža mu je bila tamna i glatka. Takođe, delovao je opuštenije. Pokreti su mu bili elegantni i nije se stideo svog tela; i Ela nije morala ni da se pomakne niti da ga dotakne, a on je već bio uzbuđen. Bilo je jasno da se Franko nije preterano mučio u odnosima sa ženama. Bio je navikao na žene. One su Franku bile kao hleb ili voda. Ne posebne, ali neophodne. Pomisao na to, iz razloga koje ona nije pokušavala da razume, donosila je Eli olakšanje. Zbog toga je sve bilo lakše.

Od tada, Ela se više nije okretala i prevrtala i brinula kako da plati kiriju, poslugu, svoje haljine; spavala je mnogo bolje nego što je to mesecima pre toga bila u stanju. Kada se ujutru probudila, Franko je bio pored nje. Lagano je hrkao; ruku je položio preko jedne Eline dojke kao da mu je ona pripadala. Bila je nedelja i Ela je spolja čula čudnu buku. Neku vrstu muzike. I dalje dremajući slušala ju je neko vreme, a zatim, polako, ne uznemiravajući ga, sklonila je Frankovu

ruku i ustala iz kreveta. Mala gomila se okupila na ulici ispred njene kuće; gomila je slušala Frankov paragvajski orkestar. Ovoga puta su svirali narodnu melodiju na svojim drvenim paragvajskim harfama i muzika je istovremeno zvučala piskavo i prijatno.

Jedan član orkestra je pevao:

*Tovena Tupa~tachepytyvo~
ha'emo hag~ua che py'arasy,
ymaiteguivema an~andu
heta ara nachmongevei*

Stojeći na prozoru, Ela je slušala.

Kada je Mari kasnije spremala krevet, po čaršavima su bile crne dlake. Da nije znala, Mari bi pričala da je pas ili neka krznena životinja spavala u Elinom krevetu. Ali je Mari držala jezik za zubima; konačno joj je bilo plaćeno.

Tog proleća Pariz je bio lepši nego ikada; kestenovi koji su oivičavali bulevare i avenije bili su puni belih cvasti; sa tezgi s cvećem na obalama Sene vazduhom se širio miris jorgovana i đurđevka. U parkovima, elegantne dame sa ogromnim krinolinama ispod sukanja – po najnovijoj modi – šetale su pod ruku sa zgodnom mladom gospodom. Od Dimitrija nije bilo ni reči, ali je Ela sada konačno bila smirena. Bila je spremna za promenu. „Istrošenost Evrope raste; sve je ovde isto, sve se ponavlja”, rekla je Ela svojoj prijateljici, princezi Matildi – citirala je lorda Bajrona da bi delovalo autoritativnije. „Tamo, ljudi su sveži kao i njihov Novi svet, i onako žestoki kao njihovi zemljotresi.”

Čak i za vreme dok joj je njen profesor muzike svirao svoju novu sonatu na klaviru, Ela je bila nemirna, prstima se poigravala zlatnim mindušama koje joj je Franko poklonio i nastojala da sakrije zevanje.

Premda nikada ni u svojim najluđim snovima – a on je često sanjao čudne snove, kao što je onaj u kome je plivao okeanom, iako, u stvari, on nikada nije ni prst umočio u vodu, čak ni u vodu za kupanje ako mu je dopirala preko kolena – Husto Hoze ne bi rekao to naglas, niti bi se usuđivao da o tome mnogo razmišlja, jer je možda ova žena, Ela Linč, ista kao ona iz njegovog sela za koju su mislili da je veštica i koja je mogla da mu čita misli, ali sa svojom kosom žutom kao perje žutog paraketa ona ga je podsećala na ženu čije ime nije umeo ispravno da izgovori – *Ijeon* – i kojoj je morao da dâ deset franaka.

Još gore, ova žena je tražila da orkestar uči stranu muziku: muziku kompozitora za koje Husto Hoze nikada nije čuo i čija imena uopšte nije bio u stanju da izgovori: Stros, Bizej i Valtufil.

Franko je neprestano pričao Eli kako će, kada dođe kući, transformisati Paragvaj u zemlju potpuno nalik Francuskoj. „Izgradiću operu, biblioteku, pozorište, široke avenije sa kaldrmisanim kolovozima, parkove sa visokim drvećem. Još ću”, rekao je, „napraviti od Paragvaja najznačajniju, najmoćniju zemlju u celoj Južnoj Americi.”

„Jednoga dana, videćeš, draga moja”, nastavio je Franko, „ja, Francisko Solano Lopez, biću toliko poznat, tako popularan, toliko slavljen i čuven da ću moći da radim šta god mi se prohte.”

„Šta god ti se prohte?” Ela je počela da se smeje. Setila se kako je, ako je verovati Žilu de Gonkuru, gospodin Balzak želeo to isto, samo što je on bio još određeniji.

„Ne veruješ mi!” Mršteći se, Franko je podigao glas.

Gospodin Balzak je jedom rekao da bi želeo da bude toliko poznat, toliko popularan, toliko slavljen i čuven da bi mu to dozvolilo da pusti vetar u društvu a da društvo pri tom pomisli kako ne postoji ništa prirodnije od toga.

I dalje se smejući, Ela je prišla i poljubila Franka.

„Naravno da ti verujem, *chéri*.”

26. SEPTEMBAR 1854.

U svakom slučaju, ako tamo ne budem srećna, uvek se mogu vratiti u Pariz. Ovo nije „zbogom”, ovo je prosto „*au revoir!*”.